

НІЯКАЙ ЛІТАСЬЦІ АЛЬГЕРДУ Б.

Альгерд Бахарэвіч

Альгерд Бахарэвіч
Ніякай літасьці Альгерду Б.

«Электронная книгарня»

2014

Бахарэвіч А.

Ніякай літасыці Альгерду Б. / А. Бахарэвіч — «Электронная
книгарня», 2014

ISBN 978-985-7021-51-2

Улетку 2013 году, вярнуўшыся з Гамбургу ў Менск, аўтар гэтай кнігі пачаў
весці штотыднёвую калонку на сайце кампаніі «Будзьма беларусамі!»
budzma.by. У выніку амаль за год ім было напісана блізу сарака эсэ,
прысвечаных самым розным праявам беларускага жыцця. Культура і
гісторыя, літаратура і кіно, мроі і спадзяванні, асабістае і грамадскае, вечнае і
надзённае, Беларусь як частка Еўропы і Еўропа як беларускі сон – вось толькі
некаторыя з тэмаў, якія зрабіліся вызначальнымі для гэтай кнігі. Кнігі пра
сваё, напісанай тут і цяпер.

ISBN 978-985-7021-51-2

© Бахарэвіч А., 2014

© Электронная книгарня, 2014

Содержание

Тэксты пра сваё	6
Калекцыйная рэч	7
Мара пра скураныя штонікі	10
Пра рэўнасьць да будучага	12
Фрыкі for free	14
Тры акорды	17
Выспа Ёўнстана сіняга	19
Ліст таварышу Кнорыну	22
Песьні крэолаў Паазер'я	24
Конец ознакомительного фрагмента.	27

Альгерд Бахарэвіч

Ніякай літасці Альгерду Б.

Майй Ю.

Кнігу складаюць матэрыялы з аўтарскай калонкі ГКК «Будзьма беларусамі!»

© Бахарэвіч А., 2014

© ПВУП «Галіяфы», 2014

© ГКК «Будзьма беларусамі!», 2014

© Распаўсюджванне. ТАА «Электронная кнігарня», 2015

Тэксты пра сваё

Улетку 2013 году, вярнуўшыся з Гамбургу ў Менск, аўтар гэтай кнігі пачаў весці што-тыднёвую калёнку на сайце budzma.by. У выніку амаль за год ім было напісана блізу сарака эсэ, прысьвечаных самым розным праявам беларускага жыцця. Культура і гісторыя, літаратура і кіно, мроі і спадзяваньні, асабістае і грамадзкае, вечнае і надзённае, Беларусь як частка Эўропы і Эўропа як беларускі сон – вось толькі некаторыя з тэмаў, якія зрабіліся вызначальнымі для гэтай кнігі. Кнігі пра сваё, напісанай тут і цяпер.

Калекцыйная рэч

Калі-небудзь я зраблю гэта. Выдам кніжку пад назваю “Менск у сусьветнай літаратуры”. Квадратную, шурпатую і дарагую – як італьянская кафля ў ванны пакой.

Сто невялікіх главаў, дзесяць факталагічных памылак (добра, адзінаццаць), пяць порна-абдруковак на любы густ і просты цагляны мур на вокладцы. Так, яна будзе рудога колеру, мая кніга – колеру бессэнсоўнае працы, колеру менскага сонца, якое заходзіць – на пасадку ў Менск-2 ці проста так, таму што вечар: *інстынктыўна*. А галоўная памылка і галоўны падман гэтай кнігі будуць у назьве. Бо ніякага Менску ў сусьветнай літаратуры насамрэч няма. Або так мала, што некаторыя згадкі пра яго даведзецца прыдумаць. Разам з загадкамі. Так мая квадратная кніга непазбежна дэградуе ў кола. Інакш кажучы, у раман.

Калі хтосьці з замежных пісьменьнікаў піша: “Менск” – ён звычайна ня мае на ўвазе нічога пэўнага. Ні вуліц, ні людзей, ні пахаў, ні нават дробнае гатэльнае прыгоды. Уяўляю яго: ён нават праляцець над Менскам ня можа як сьлед, накіроўваючыся па неабавязковай літа-трэбе з Франкфурту ў які-небудзь новасібірскі вырай, гэты самаўпэўнены дурань, а ручонка, бач ты, ужо выводзіць: М-е-е... Менск на старонках замежнай літаратуры почасту – ня больш рэальны за Авалён; з гэтым самым посьпехам ён мог бы звацца Немскам, бо ён нікому нічога не гаворыць. У яго іншая функцыя. Менск – прабірка для пэрсанажаў другога-трэцяга пляну, засунутая ў самы цёмны кут лябараторыі. Менск – гэта імя для пустаты, якая з той ці іншай прычыны спатрэбілася аўтару, бо і пустата часам уваходзіць у рэцэпт – але крамы ўжо не працуюць. Таму – Minsk, Минск. Хто паедзе? Хто праверыць? Усе павераць.

У нейкім сэнсе кожны горад існуе роўна настолькі, наколькі ён існуе ў сусьветнай літаратуры. Любому месцу і любому месту важна мець рэха, быць прамоўленымі. Іншым, не сваім голасам. Важна быць пабачаным, запісаным, пачутым, размешчаным у чужых калекцыях, у чужых мовах і каардынатах. У гэтым сэнсе Менск прывідны. Ён трымаецца на сумневе ў сваім існаваньні. Ён трымаецца на адсутнасьці кантролю за праўдай. Магчыма, палова заходніх чытачоў, сустракаючы ў тэксьце назву “Менск”, лічыць, што гэта прыдумка аўтара. Прычым ня самая ўдалая, усё-ткі тры зычныя на канцы – гэта *regabor*.

Сапраўды, Менск цяжка ідэальна зарыфмаваць. Калі ня браць у разлік Мцэнск і Васкрасенск, вядома. І Мінск цяжка. Магчыма, таму пра паэзію ў маёй вялікай квадратнай кнізе будзе мала.

Затое проза ў ёй будзе самая першаклясная.

Напрыклад, там будзе Рабэрта Баланьё. І – Умбэрта Эка, які нечакана згадаў Менск у рамане “Праскія могількі”:

“...Выраблены пяцьдзясят гадоў таму ў Менску дакумэнт з указаньнямі такога мізэрнага кшталту, як, напрыклад, каго яўрэю варта запрашаць на сьвята, а каго не, ні ў якім разе не даводзіў, што гэтыя правілы вызначаюць дзеяньні вялікіх банкаў у Парыжы або Бэрліне. І перадусім: ніколі, ніколі нельга працаваць з сапраўднымі ці напэўна сапраўднымі дакумэнтамі!.. Чаму, скажыце, калі ласка, вінаградара ў Шампані мусіць хваляваць тое, што яўрэі ў Менску прадпісваюць такім самым яўрэям, як ім ладзіць вясельлі сваіх дачок?...”

Сапраўды, чаму?.. Кантэкст, у які Эка дабрадушна засоўвае Менск, безумоўна, парадует тых чытачоў, хто перакананы ў арыіскім паходжаньні нашай нацыі. Вядома, можна крыўдаваць, што ў сваім тоўстым рамане Эка не знайшоў для Менску кантэксту гераічнайшага ці хаця б проста сур’ёзнайшага, але: ну так, не Парыж і не Бэрлін, не Мілян і ня Прага – але ж «прадпісваюць» ня нам, «прадпісваем» мы.

Натуральна, мая кніга пра Менск у сусьветнай літаратуры не абыдзецца і без Набокава.

Скажам, безь ягонага ліставаньня зь сябрам-апанэнтам Эдмундам Ўілсанам. Ўілсан, які даволі добра ведаў расейскую мову, неяк наважыўся публічна крытыкаваць набокаўскі перак-

лад «Анегіна». На што мэтр зьедліва зазначыў, што яму дзіўна чуць, як яго, карэннага пецяр-буржца, вучаць «мінскаму произношению».

У адзін шэраг зь нямецкімі гарадамі трапляе Менск у знакамітым набокаўскім апавяданьні “Знакі і сымбалі” – і глядзіцца цалкам натуральна ў гэтым суседзтве, намертва прыпаяны да іх гісторыяй выгнаньня:

«Из складки альбома выпала немецкая горничная, что служила у них в Лейпциге, и ее толстомордый жених. Минск, революция, Лейпциг, Берлин, Лейпциг, смазанный, наклонный фасад дома, совсем не в фокусе. Четыре года, в парке: угрюмый, пугливый, лоб в складочках, отводит глаза от настырной белки так же, как от всякого чужака».

«Парыж нідзе так не Парыж, як у Менску», – кажа герой Генры Мілера ў «Тропіку Рака». А Манмартр нідзе так не Манмартр, як на Карла Маркса...

Для масавай літаратуры Менск – неабжытае месца. Хто інвэстуе – выйграе. «У пяцьдзясят восьмым, калі яму было васьмнаццаць, яго перавялі ў Менск і накіравалі ў спэцыяльную вучэльню ГРУ. Вы ведаеце, што такое ГРУ?» – пытаецца пэрсанаж «Дзяўчыне з тату цмока» Стыга Ларсана.

Цяжка сказаць, ці была ў Менску насамрэч вучэльня ГРУ, а вось што да піва і крывасмокаў, дык на іх адсутнасьць Менск сапраўды ніколі ня мог паскардзіцца:

«На польскай мяжы мы сустрэлі пару троляў, яшчэ я меў спрэчку ў пабе ў Менску з адным вампірам, але ў астатнім усё прайшло як мае быць...» – распавядае пра сваю «наагул някепскую паездку» у Беларусь Хагрыд у «Гары Потэры і Ордэне Фэнікса».

Праўда, ні ГРУ, ні пабы, ні Хагрыд не ратуюць беларускую сталіцу ад зьнішчэньня ў рамане Крыстыяна фон Дытфурта «21 ліпеня», зробленага ў модным жанры «альтэрнатыўнай гісторыі». Замах на Гітлера атрымаўся пасьпяховы – але Нямеччына працягвае змагацца, вырабляе ўласную атамную бомбу і скідае яе чамусьці на наш горад-герой. За што? За Кубэ, напэўна. Ці за сэрыял пра яго...

Некаторых менчукоў, створаных фантазіяй замежных аўтараў, пазнаеш зь першага погляду. Напрыклад, гэтага эпізадычнага пэрсанажа рамана Тыбара Фішара «Калекцыйная рэч»:

«...Яшчэ адным нашым ня надта ўдалым набыткам зрабіўся пляшывы псыхапат зь Менску. Маючы відавочныя літаратурныя амбіцыі, ён аказаўся ў сапраўднасьці не звар'яцелым паэтам, а звар'яцелым выдаўцом. Мяччук лаяўся так шмат, што высветліць, хто ён такі, атрымалася зусім не адразу. Аднак урэшце стала зразумела, што ён добра памятае, кім быў у папярэднім жыцьці, і што ва ўсіх сваіх рэінкарнацыях ён быў звязаны зь літаратурай».

А вось кніг замежных аўтараў, якія былі б цалкам прысьвечаныя Менску, кніг, дзеянне якіх адбывалася б пераважна тут, ня так і шмат. З ходу згадаеш хіба «Schöne Grüße aus Minsk», раман пра вайну і немцаў Паўля Коля... ды “Фашыст праляцеў” Юр’енена. Ну, яшчэ ёсьць той сымпатычны, лянівны немец, які пажыў у Менску пару месяцаў і напісаў нешта пра КДБ і Плошчу, старонак на трыста. А так збольшага ўсё – згадкі, здагадкі, урыўкі, назва мільгане ў тумане тэксту і забудзецца, усімі – апрача хранічнага менчука.

Калі я ўпершыню задумаўся пра сваю вялікую ненапісаную кнігу, мне падказалі, што Менск згадваў нават Конан Дойл. На жаль, не ў маіх улюбёных «Нататках пра Шэрлака Голмса», а ў значна менш займальных і часам папросту нудных «Подзвігах брыгадзіра Жэрара», але: чорт яго бяры, у гэта цяжка паверыць: Конан Дойл – і Менск... Ці то комплексы не даюць, уласнай і менскай непаўнаважнасьці, ці то наадварот, рэч у маніі велічы: горад, дзе нарадзіўся і жывеш, заўжды будзеш успрымаць як цэнтар сьветабудовы. А пра цэнтр мімаходзь, як зь дзіравай кішэні, ня пішуць.

Вось ён – чорным па белым. Перакладзены і растыражаваны па сьвеце, населены няіснымі, але пазнавальнымі людзьмі, збольшага – дзіўны, далёкі і недарэчны, часам сьмешнаваты. Менск кніжны. Менск выдуманьні. Менск, якім яго бачаць яны. І ўсё адно – такі менскі-менскі.

Ва ўсіх сваіх чортавых рэінкарнацыях. І таму, дарагі вінаградару з Шампані, табе дзевядзеца
запомніць гэтае слова.

Мара пра скуранныя штонікі

Сярэднявечны вучоны ван Гельмант сьцьвярджаў, што жывых мышэй можна стварыць простым спалучэньнем старой шафы, жменькі пшаніцы і нямытай кашулі. І нават, здаецца, здолеў давесці гэта экспэрымэнтальным шляхам. Формула сумнеўная, але прыгожая. Менавіта яна чамусьці прыгадваецца кожны раз, калі думаеш пра самую панылую рэч на сьвеце – пра сьціплую чароўнасьць беларускага нацызму. Ён, вядома, нікому не прызнаецца, што мама яго так назвала. Ён аддае перавагу псэўданімам. Яму падабаецца, калі яго клічуць “традыцыяналізмам”, “правым кансэрватызмам”, “сьвятым і абарончым пачаткам”, “сапраўдным патрыятызмам”, “агмянём беларушчыны”, “балцкай тэорыяй этнагенэзу”, рамантызмам, друвісам, сіверам і ўсялякімі іншымі харошымі словамі. І толькі застаўшыся на самоце, ён можа нарэшце стаць перад люстэркам і з палёгкаю выкінуць руку перад сабой, адчуваючы поўную гармонію з прыродай. Гайль Беларусь.

Дык адкуль жа ён узяўся?

Вельмі цяжка паверыць, што сучаснага беларускага нацыста ў гэты сьвет прынёс, напрыклад, бусел. Уяўляю сабе таго бусла са свастыкай на перапэцканых у нешта карычневае крылах – ці зь ярылавым крыжам: як ён юнкерсам пралятае над калгаснай капустай, выкідваючы ў яе свой каштоўны груз. Ніякіх там “мама-баба”. “Жыве вечна!” – вось што крычыць з капуснага капкану біялягічна чыстае немаўля, а бусел ужо імчыць да іншых палеткаў, больш падобны да штандартэнлебедзя з карціны Падуа, чым да нявіннага кур’ера.

Не, як для айчыннага нацызму, дык карціна выходзіць занадта прыгожая. Альхімія яго нага нараджэньня, на жаль, значна прасьцей. Балбатня пра балтаў, павага да паганства і пугі, сьмярдзючая спартовая заля, мокры ад фобіяў ложак ды аб’едкі чужых ідэяў пад ім – ну, вось і гатова. Нічога новага. Маленькія нацыкі пішчаць і разьбягаюцца па кутах, грызці старыя шпалеры з архаічнымі лёзунгамі і змрочныя кніжкі ў мяккіх вокладках. Нацы-паэзія, нацы-проза, ісьцінна беларускі жывапіс і нават нацы-калюмністыка – ежы ў гэтай культурнай прасторы для іх няшмат, але цалкам хапае, каб жыць і пладзіцца. Пад псэўданімамі, вядома. Бо раптам хто пабачыць тую заганную зігу перад люстрам. Беларускім нацы ня хочацца праблем з дзяржавай. У пэўным сэнсе, яны – самыя законапаслухмяныя грамадзяне. Бо што такое рыцар безь любві? І што такое нацы безь дзяржавы – нават такой?

Жыве вечна. Безь яўрэяў, мусульманаў і падараў! Але з расейцамі, паганцамі і лесбіянкамі. Расейцы – бо мову вучыць ня трэба, таму іх ненавідзець прасьцей і зручней. Паганства – бо гэта нашае, спрадвечнае, дубовае, гоблінскае. А лесбіянка – яны ж ня падары, яны нармальныя, гэта сам прэзыдэнт сказаў. Хто ж адмовіцца паглядзець, як баба з бабай?..

Ван Гельмант лічыў, што ў выпадку з мышамі галоўны ўтваральны фэрмэнт – чалавечы пот. Што да нацызму, дык гэта, безумоўна – страх. Страх перад сьветам. Сьвет вялікі і можа надаваць па попе. Наша сакаліна сям’я вельмі яго баіцца. І найперш яна баіцца яго разнастайнасьці. Як усачыць за ўсімі гэтымі чорнымі, жоўтымі, блакітнымі – калі ты перакананы дальтонік; як разабрацца ў сугуччах – калі бог слыху ня даў. Як правіла, сьвет для беларускага нацыка сканчаецца на межах Рэспублікі Беларусь. Нацык жыве чужымі ўяўленьнямі пра Чужога. Уяўленьнямі, якія ён чэрпае зь перадач НТВ, РТР... ну, і інтэрнэту. У яго пошта на mail.ru, парывы душы на vershy.ru, а сам ён цалкам няблага пачуваецца “ў кантакце”. Яму цяжка паверыць, што сьвет можа быць розным і пры гэтым не трашчаць па швах. Са змрочным задавальненьнем ён назірае парыскія і лёнданскія заклоты. Па начах яму сьняцца падары, кітайцы ды п’яўкі. І блакітнавокія воі-бляндзіны зь беларускімі пашпартамі. Яму сьняцца Леда і лебедзь. Леда зь Ліды, а лебедзь зь Лібану. Яму сьняцца кітайцы ў Смалявічах.

Дарэчы, ты для яго таксама – падар і кітаец. Запомні гэта. Бо ты пішаш – калі музы маўчаць. Бо пішаш словы – калі нацыі так патрэбная слава. Бо кажаш – калі трэба маліцца. Бо ты выраджэнец у краіне Адраджэння. Пабочным прадуктам якога, на жаль, і ёсць наш герой.

Так, страх. А яшчэ параза. Ён, наш сыціплы нацызм, выдае сябе за апошнюю выпу супраціву – але насамрэч ёсць апошнім прытулкам аўтсайдэраў. Калі ты нічога ня здольны зрабіць зь пераможцамі – ты шукаеш сярод тых, з кім прайграў, каму зь іх ткнуць у пысу сваёй паходняй. Сапраўдны пераможца паблажліва глядзіць на ўсё гэта і не чапае ні адных, ні другіх. У яго і бяз нас справаў хапае.

Нацызм – гэта простыя адказы на складаныя пытанні. Асобаў, якія кажуць, што ведаюць, *што ва ўсім вінаваты*, прыстойнаму чалавеку наагул варта абыходзіць за кілямэтар. Нацызм – гэта адсутнасць сумневаў. Таму ён нічога не стварае. Але нацызм – гэта яшчэ і эстэтыка. У свой час менавіта дзякуючы сваёй новай эстэтыцы нацызм перамог у Нямецчыне ваймарскіх валаводнікаў-дэмакратаў. І жыў, пакуль эстэтыка працавала.

Вядомая сэрэя фатаграфій Гітлера, зробленая ў сярэдзіне 20-х гадоў. На іх будучы фюрэр германскай нацыі зняты ў шортах – такіх сабе баварскіх скураных штоніках трохі вышэй за калена. Сам Гітлер прызнаваўся, што “хадзіў у іх нават у дзесяціградусны мароз, адчуваючы неверагодную лёгкасць і свабоду ў рухах”. А ніжэй надзетыя гольфы – белыя такія нявінныя гольфікі... Зразумела, што гэта нацыянальны касцюм – але адчуваньне нейкае інфантальнасці, эфэкт дзіцячага садку настолькі моцныя, што на здымкі пазіраеш з усмешкай. Нават ведаючы, *што* было далей. Беларускія нацы неахвотна глядзяць на такія выявы свайго куміра – галоўнага “кансэрватара і традыцыяналіста”. Ім здаецца, што з кароткіх штонікаў яны ўжо вырасьлі. Нават са скураных. Праўда, зірнуць уніз яны баяцца. Раптам ня ўсім гэта відаць? Раптам каленкі голяы? Раптам прыбяжыць мама і пагоніць адважных арыяў падмывацца? Беларускаму нацызму пазарэз патрэбныя падмацаваньне, правадры і масоўка. А каго тут яшчэ прасіць у фюрэры, як не пісьменьнікаў? Хто яшчэ пашые штонікі нашым нацы?

Наша нацы-літаратура – гэта пазаўчорашнія аўтары, што спрабуюць пісаць пра паслязаўтра. Краўцы-добраахвотнікі, што шыюць штонікі для голенькай беларускай правіцы. І калі мне скажуць, што беларускага нацызму не існуе як зьявы, я магу адказаць, што проста штонікі яшчэ не пашытыя.

На шчасьце, з голых каленак нацызму і яго мараў пра штонікі ўсё яшчэ можна сьмяяцца. Ну не чытаць жа іх, далібог, калі адна п’еса не запрэжанага ў адраджэнне Паўла Пражко, расейскамоўнага аўтара, кажа пра Беларусь больш, чым усе іхныя раманы. Краіна змянілася. Скураныя штонікі ўжо ня ў модзе.

Дзе сканчаецца мой нацыяналізм і дзе пачынаецца іхны нацызм?

Калі ты разгортваеш кніжку і чытаеш там, што дзеля Беларусі аўтар гатовы на ўсё – ты чуюш яго. Бо “на ўсё” – гэта і ёсць нацызм.

Калі табе нагадваюць, што ёсць несвоечасовыя тэмы і сьвятыя мясціны – ты гаворыш зь ім, пазнаеш яго вісклівы голас.

Калі ты хочаш на хвілінку выйсьці з ВКЛ і ня можаш, быццам нехта зачыніў звонку дзверы – гэта справа яго дрыготкіх рук.

Калі ты ня хочаш шчыльнымі радамі, а табе кажуць, што трэба, што ты здраднік, што мусіш у крываваых муках – гэта яго стыль.

Калі з добрага старога пісьменьніка робяць Прарока і Апостала – гэта яго манера. Ён любіць вялікія літары, паховіны і маўзалеі. Зьезды, сходы, памінкі... І калі мой цудоўны бяскрайні сьвет кладуць у Беларусь, як у труну – гэта таксама ён. Наш няспраўджаны родны нацызм.

Нельга пражыць гісторыю за адзін дзень, няважна: у капусьце ці ў штоніках з варожае скуры. Перш чым сказаць: “жыве вечна”, няблага было трохі памучыцца пытаньнем, што такое вечнасьць і што такое жыцьцё. І не знайсьці адказу.

Пра рэўнасьць да будучага

Мы – людзі зь мінулым: ты і я. Спрабуючы зразумець, хто ты, паволі ідучы да цябе па разорах таго, што было да мяне – непазьбежна натыкаешся на процьму знаёмых і незнаёмых людзей. Менск – вялікая вёска, з кім ні пагаворыш, абавязкова знойдзеш агульных прыяцеляў. Нехта з кімсьці вучыўся, працаваў, спаў, бухаў, сядзеў... На вадуг глядзеў. Нехта нешта пра некага абавязкова чуў – хоцькі-няхоцькі. А так – вёска: ну хіба што хаты тут над галавою, зорак паменей і ваколіцы вечна ў імгле.

А ў ёй мільгаюць яны – людзі з твайго мінулага, у якім мне так хочацца разабрацца. Рукацца зь імі? Раздражняцца? Раз зірнуць – і забыць? Прыняць з распасьцёртымі? Раўнаваць? Давядзецца зрабіць усё гэта разам. Асабліва апошняе.

Рэўнасьць да мінулага непазьбежная. Да мінулага тых, каго любіш. Да чужога. Да ўласнага. Некалі ў мяне была дзяўчына, у якой я быў першы. То бок ніякіх яе успамінаў, якія выдумаў бы я сам. Але нават у яе было столькі мінулага, што яго хапіла б на тое, каб закатаць на зіму і паставіць у цёмнае і прахалоднае месца. Мінулае мае ўласцівасьць выбухаць у самы неспрыяльны момант. Мінулае насыцігае, калі ты думаеш, што ўжо даўно сьпіш.

Калі ты дачытаў да гэтага месца – значыць, і ў цябе ёсьць чужое мінулае. І ты да яго раўнуеш. Гэта бог сказаў: дзяліцца, а чалавек сказаў: сам ня гам і другім ня дам.

Можна раўнаваць да мінулага, якога ў цябе не было. І, як і належыць добраму, палітычна і граматычна карэктнаму мінуламу, ужо ніколі ня будзе. Я сустракаў людзей, якія ўздыхаюць па пяцідзясятых: па часах Элвіса і стылягаў; ім таксама хацелася б вось так, з кокам, у дудачках, Саўка энд Грышка... Па шасьцідзясятых – калі сьвет быў крышку прыгажэйшы і нашмат больш музычны. Па саракавых – ужо ж яны задалі б перцу і немцу, і маскалю, ужо ж яны б зь Філістовічам... Ага, ёсьць і такія.

Хаця саракавыя – гэта, на шчасьце, ня толькі вайна, гэта яшчэ і кіно, і музыка, і літаратура, дый сьвет не сканчаецца ў Эўропе. А яшчэ ўздыхаюць па Парыжы трыццатых, па дваццатых, па тых часах, калі жанчыны насілі такія фрызуры і такія сукенкі, што іх запаміналі адразу і назаўсёды; калі мужчынамі можна было ганарыцца, не рызыкуючы ўляпацца ў гейскандал; калі сьвет яшчэ пахнуў – пякуча і соладка, і не шукаў сродкаў супраць поту; калі тых, каго цяпер называюць старымі майстрамі, можна было пабачыць проста так на вуліцы – і не пазнаць. Сумуюць па Нашай-Нянашай Вільні – пасядзець бы на Антокалі годзе так у 1929; па панскай Польшчы, згадваючы Пясэцкага і Аляхновіча, па першым джазе, па часах “лясных братоў” – нават па Аўстра-Вугоршчыне часоў імператара Франца-Іосіфа. І што такое настальгія па савецкай імперыі пэўнай часткі не зусім полава сьпелага насельніцтва, што такое ўсе гэтыя маечкі “Born in USSR”, што такое ўсе гэтыя калярадзкія стужачкі, гераічныя фільмецы і дурацкія песенькі – калі ня рэўнасьць да непражытага мінулага?

А можна пайсьці і далей. Параўнаваць трошкі да таго даўно вымерлага сьвету, у якім кожная рэч была непаўторным творам: ад тэлефону да матыкі, да сьвету, яшчэ не сапсаванага літаратурай. Дзе мятлік нічога не сымбалізаваў, а лётаў сабе і крэсьліў у паветры знакі быцця, і дзе бедную гусь ні з чым не рыфмавалі, а елі, выціраючы тлустыя пальцы проста аб штаны.

Не прыкідвайся, што ты не такі і хочаш жыць тут і цяпер. Тут і цяпер здольны любы дурань. Ты іх ня любіш, ты апрануты ў сеньня, як у зьмірыцельную кашулю. Дый хто будзе раўнаваць да цяпершчыны. Хіба што палітыкі. Але рэўнасьць цяперашніх нацыяў да свайго і чужога мінулага – усе гэтыя бязглуздыя войны за ня намі падзеленую спадчыну – не краваюць. Рэўнасьці трэба хрыбет асобнага ўзятка чалавека, каб зайграць на ім свае маршы. А дзе ляжыць хрыбет нацыі? Трохі сьмешныя ўсе гэтыя крыўды на літоўцаў: нам няма чаго дзяліць ні зь імі, ні з палякамі. А рэўнасьць усё адно ёсьць. Дробная, гідкая. Толькі на Антокаль 1929-га зь ёй не патрапіш. І нават да Наваградку 2013-га на яе сьлізкай сьпіне не даедзеш.

Рэўнасыць – гэта ўмоўны лад. А мінулае – пэрфэкт, дасканаласць, якая адбылася.

За такое асабістае мінулае, якое ўжо ніколі не пражывеш і да якога часам так моцна раўнуеш, можна запроста аддаць кавалак свайго жыцця. Прызнаньне за прызнаньне: асабіста мне хацелася б апынуцца ў Бэрліне годзе так у 1922-м. Выправіцца на шпатыр, праехацца ў мэтро, пасядзець у кавярнях і на начных вакзалах. Палову жыцця аддаў бы. Ну, ня цалкам, вядома. Часткамі. Па месяцы, па тыдні – на білет у адзін канец неяк набралася б.

Або – у Менску 60-х. Пакінуўшы машыну часу ў кабеты з пажоўклага фотаздымка. Зьліцца з натоўпам, не падаваць выгляду, сесці ў трамвай, трапіць пад грузавік... Застацца.

Рэўнасыць да мінулага – гэта мастацтва, на якое здольны кожны, такое самае бессэнсоўнае і вялікае характэрна. Яна нічога не стварае, яна інтымная і балючая, яе лепш трымаць пры сабе. Калі яна і натхняе нас на ўчынкі – дык не на тыя, якімі варта было б ганарыцца. Яна заганяе нас у кут: калі я раўную цябе да твайго мінулага, калі я наогул раўную да мінулага – значыць, яно яшчэ ня скончылася. Значыць, давядзецца глядзець на цябе з учора. Але ўчора ніякай цябе яшчэ не было.

Значна лепш раўнаваць да будучага. Менавіта гэтае пачуццё гоніць час наперад і стварае нагоды: інфармацыйныя і проста выпіць за штосьці.

Цяжка ўявіць сабе, што некалі сьвет будзе існаваць безь цябе. Што цябе не запрасяць, безь цябе абыдуцца. Рэўнасыць пячэ вочы, рэўнасыць вымушае думаць пра вечнасьць і ўскок-ваць у апошнія вагоны – без увагі на тое, што іх адчэпяць на наступнай жа станцыі. Думаць пра вечнасьць і займацца такімі небяспечнымі скокамі – справа пісьменьнікаў. Вось жа, ня так даўно адразу некалькі аўтараў пакінулі праўладны саюз (пакінем рытарычным пытаньне, што яны там наогул рабілі). Раўнуючы да мінулага, ты па-за законамі. Прыраўнаваўшы да будучыні, ты апынаешся ў магічным коле этыкі. Хочацца даказаць часу, што ты лепей. Хочацца застацца.

Я пішу гэтыя радкі ў цудоўнай хаце на Глыбоччыне, у месцы, дзе пакуль што ніхто не пераймаецца рэўнасыцю да мінулага. Рэўнасыць да такіх рэчаў жыве ў гарадах – або ў непамерна вялікіх вёсках, дзе ваколіцы заўжды захінутыя імглой, так што не разьбярэш, дзе мяжа: паміж мінулым і будучым, паміж тваім учора і нашым заўтра. Пішу і спрабую ўявіць сабе, як зьменіцца тут усё, калі рэўнасыць да будучыні дабярэцца сюды, і што будзе з намі, і што з табой, і што мне рабіць зь імі, тваімі беспакойнымі жоўтымі мятлікамі.

Фрыкі for free

Гэта быў малады яшчэ чалавек з дрэннымі, быццам гаспадарчым мылам нашмараванымі зубамі, у нязьменна брудным спартовым касцюме – і я яму вельмі зайздросціў.

Дзень пры дні ён стаяў на прыпынку “Енісейская”, выцягнуўшы галаву і ўглядаючыся ў плынь машынаў – і, пабачыўшы здалёк свой улюбёны дзевяноста трэці аўтобус, вітаў яго радасным брэхам. Пры гэтым ён падымаў да грудзей рукі і складваў іх такім чынам, што выходзілі дзьева цалкам сымпатычныя лапы. І вось так, нецярпліва пераступаючы на мысках тонкіх ног, памахваючы ўяўным хвостом, брэшучы і ажно павіскаваючы ад задавальнення, ён стаяў на самым краі ходніка, рызыкуючы сустрэцца ілбом з бакавым люстэркам – пакуль дзевяноста трэці паволі пад’язджаў і адчыняў дзверы.

Кіроўцы пляваліся, але нічога не маглі зрабіць з чалавекам-сабакам. Бо той штораду сумленна плаціў за праезд. Прабіўшы талёнчык, маладзён уладкоўваўся каля іхных пракураных кабінаў, у той самай высакароднай паставе, і аддана глядзеў скрозь шкло на разыюшаных стырнавых – пёс-рыцар дзевяностых, гатовы ахвяраваць усім дзеля сваёй веры і любові, найлепшы сярба чалавека, чатырохногі рамантык невядомай пароды.

Цёткі і дзядзькі зь Енісейскай называлі яго “Верны”. Ласкавая, калі падумаць, мянушка. Яму падабалася. Неўзабаве ён некуды зьнік. Ці то навечна застаўся ў бакавым люстэрку якоганабудзь ікаруса, ці то яго палічылі за пагрозу для грамадства і ізалявалі – ці то проста ён пераблытаў аўтобусы, заехаў не туды і так і ня здолеў вярнуцца на Енісейскую. Ён ніколі не зрабіў нікому нічога благога. Сьмяшэў дзяцей і дарослых, яго шкадавалі. Самае страшнае, што магло зь ім здарыцца – гэта здароўе. Ці перажыў бы ён у гэтым выпадку яшчэ раз гэткае самае ўзрушэнне?

Я сапраўды яму зайздросціў. Так зайздросцяць толькі кумірам і старэйшым братам. Бо ён мог вось так, а я не. Ну, хіба што скарыстаўшы якія-небудзь стымулятары. Дый тое для мяне гэта ўсё роўна была б Такая Гульня – а для яго гэта быў сэнс існавання.

А вось да некаторых пасажыраў гамбургскага мэтро зайздрасці было ўжо паменей. Напрыклад, да той дзяўчыны студэнцкага ўзросту, якая звычайна выходзіла на станцыі Дамтор. Яна магла вывучаць што заўгодна: матэматыку, расейскі мат або этнасацыяльную марматалёгію, у ейнай торбе заўжды было напхана з тузін самых розных кніжак. А яшчэ там, паміж кніжак, над хвалямі сінеючага шаліка, побач з сырой моркаўкай, ляжала непрыкметная такая плястыкавая скрыначка. Дзяўчына садзілася ля акна, абгрызала зубамі пазногці і акуратна скалдвала іх у скрыначку. Калі пазногцяў набіралася дастаткова, яна брала жменьку-другую, клала іх у рот і пачынала задуменна жаваць.

Пазногці храбусьцелі. Я азіраўся. Сьвет поўніўся небясьпекай і вусьцішшу. Пасівелы смуглявы чалавек бегаў па вагоне, з канца ў канец, і зазіраў кожнаму з нас у вочы, хапаўся за галаву, твар ягоны скажала грываса самага сапраўднага болю. Магчыма, мы яму не падабаліся. Магчыма, ён не пазнаваў нас. Магчыма, ён нас ненавідзеў. Чаму? За што? Нічога не прадвяшчала бяды, быў сонечны дзень, вайна была далёка на поўдні, эўра цывіў і пахнуў і цягнік рухаўся паводле раскладу. Урэшце неспакойныя перамяшчэнні гэтага небаракі давялі да гістэрыкі нейкую пэнсіянэрку, і яна пачала крычаць. Ёй не хацелася жыць там, дзе перамяшчэнні ў прасторы немагчыма патлумачыць. Ёй хацелася зараз жа выйсці з вагону. Яна крычала так, быццам яе гвалцілі. Побач загаварыў сам з сабой чалавек, падобны да мэнэджара сярэдняга зьвяна ў ня самай паспяховай кампаніі. Над блакітнай кашуляй жвава рухаўся вялікі кадык – быццам нейкая істота намагалася вырвацца на волю і не пралазіла ў глотку. Гэта заўважыла дама ў капелюшы і раптам яе званітавала проста на калені. “Блядзь”, – прамовіла яна на чыстай расейскай мове. Дзяўчына са скрыначкай пачала жаваць яшчэ хутчэй. Моркаўка ў яе торбе гарэла так ярка, быццам яе сарвалі проста з рэклмнага шчыта. Калі не заплюшчыць вочы –

зараз нешта здарыцца. Мы ўсе адчувалі сябе замкнёнымі ў клетцы чужога вар'яцтва. Але калі дзверы адчыніліся, ніхто ня выйшаў. Пакуль чужое вар'яцтва не псуе раскладу – яго можна трымаць. Яно непазьбежнае. Яго чакаеш, падсвядома, а часам нават зь нейкай надзеяй. Бо мусіць жа існаваць нейкае апраўданьне.

Сьвет цяпер такі, казала мая бабуля. Нялюдзкі. Людзі зьяжджаюць з глузду, бо сам глузд змяніўся. Ён цяпер як родны горад, куды вяртаешся і нічога больш не пазнаеш. Цяжка не загаварыць самому з сабой, калі на кожным кроку бачыш людзей, якія робяць тое самае – і якая розніца, што ў іхных вушах схаваныя гэтыя дурацкія слухаўкі, а ў тваіх – не. Хіба ім ёсць з кім гаварыць, апрача сябе?

У суседнім пад'ездзе жыве кабета гадоў сямідзесяці, якая ледзьве ня кожны дзень высоўваецца ў акно і сварыцца з кімсьці, ясным, звонкім, зусім не старэчым голасам. З кім – ведае толькі яна сама. Пазаўчора ляйтматывам яе нараканьняў было: “ня буду я піць твае таблеткі!”. Учора: “ты была галавой банды ў 240 чалавек”. Вуліца, поўная незнаёмых людзей, і чалавечы твар у акне – пакрыўджаны, злосны, нешчаслівы. Побач зь ёй заўжды сядзіць прыгожы сабака і ўхвальна рыкае. Душа Вернага, якая знайшла сабе нарэшце прыдатнае цела.

Мусіць, ня я адзін памятаю тую неверагодную, з цагляным загарам мадам, якая разгульвала гадоў дзесяць таму па Менску ў балетнай “пачцы”. У тыя часы я быў знаёмы з адной жанчынай, вязнем нацыстоўскіх канцлягераў, якая любіла паказваць журналістам шнары на сьпіне і сьцёгнах – яна задзірала сукенку і дэманстравала іх бязь ценю сораму, і паспрабаваў бы хто адварнуцца – ніхто ж не забыты і нішто не забыта: так нас выхоўвалі...

Варта падумаць пра ўсіх гэтых людзей, як яны зьяляюцца да цябе, як пчолы на мёд. Яны побач, абсалютна бясплатна і ледзь ня кожны дзень. А як інакш, калі ўсё навокал так прывідна і хістка?

У кіямэтры ад нашага дому – стары менскі аэрапорт. Галоўны ўваход зачынены, але кавярня працуе. Паперка на дзвярах папярэджвае пра дрэс-код і абяцае фэйс-кантроль. Старасьвецкае акно на ўсю сьцяну, якое наводзіць на думкі пра вітражныя хрыстовыя страсьці, сходы, па якіх магла б падымацца Маргарыта на воляндавым балі. Савецкая ляпніна, асалавелая лапезнасьць ва ўсім, паўзмрок, накрухмаленыя сурвэткі, высокія сталінскія столі, строга сымэтрычна расставленыя сталы – і ніводнага наведніка. Прасторная зала – абсалютна пустая. Вазачкі з марозівам, падобныя да высахлага фантану ўнізе перад аэрапортам.

А людзі ў вас бываюць? – пытаемся мы афіцыянтку.

Яшчэ ня вечар, – адказвае яна злавесна. Хаця даўно ўжо вечар і нават прыцемкі. Са сцэны пачынае стагнаць нейкае архаічнае тэхна. І ты пачынаеш дадумаць: вясёлых камандзіровачных, якія шумелі тут некалі, закусваючы катлетамі па-кіеўску. Шэратварых чыноўнікаў, што змагаюцца з боязьню пералётаў усёдаступным каньяком. Дзяцей, якім так хочацца паглядзець на іхны Ту, а іх трымаюць тут і таму яны штохвіліны просяцца ў туалет. Круглых афіцыянтачак, якія коцяцца бачком паўз шчаслівыя твары падарожных. Здаецца, ты чуеш рэха іх галасоў, “шуткі-смех-веселье”, гэта ты ладзіш ім фэйс-кантроль і вызначаеш дрэс-код няіснай ужо эпохі. І “вар'яцтва душы ахінае, закалыхвае і спавівае”...

Я зайздросчу волі вар'ятаў. Я амаль люблю таго дзівака, які ляжаў учора пад акном у траве і маліўся сваім багам – голасна, як паўночнакарэйскае радыё. Я памятаю Пісьменьніка – лысага, з кругамі пад вачыма, ён сядзеў у тралейбусе і ўвесь час нешта пісаў асадкай, ён сьпісваў адзін нататнік за другім і складаў іх у партфэль; аднойчы я зазірнуў яму праз плячо: ён проста выводзіў на паперы бясконцую хвалістую лінію, падобную да нечай кардыяграмы.

Яны Іншыя – але Іншыя без напругі. Ім ня трэба ладзіць пікетаў, парадаў і паралімпійскіх конкурсаў, каб выказаць сваю іншасьць. За іх ніхто не заступіцца – але ніхто і не аспрэчыць іхнае права на існаваньне. Вар'яцтва больш ня выклік. З аднаго боку, яго, вар'яцтва прыкметна паболела, зь іншага – яно практычна разьвіталася з тым, што цяпер называюць мастацтвам. Ні Мамонаў часоў “Тукаў Му”, ні хаця б Вася Шугалей сёньня ўжо немагчымыя. У мастацтва

цяпер ідуць здаровыя розумам – Эўропа, фонды, гранты, фэстывалі, выставы і гэтыя, як іх... пэрформансы, узаконеная форма шызафрэніі. Хворых нешта не відаць. Усё цяжэй быць сярод іх сваім – ну хіба што ў вёсцы, дзе суседзі глядзяць на цябе рыхтык як ты на сваіх сталічных бажаволкаў.

Тры акорды

Хтосьці ня любіць вараную цыбулю, іншыя не чыталі Арнольда Ф. Пімбэра (і не збіраюцца, і не прачытаюць, бо я толькі што яго выдумаў) – а я вось ніколі не разумеў, што такое бардаўская песня і ў чым сэнс яе існаваньня. Іншымі словамі, калі чалавек у душы сокал – дык чаму ён абавязкова яшчэ і завоюш пад гітару? Бардаўская песня – гукі, якія ніяк ня робяцца музыкай, і словы, якія ніяк ня стануцца літаратурай. І калі гэта ўсё-ткі літаратура – навошта ёй тыя тры акорды-падпоркі? Добра, часам пяць: але калі і гэта ўжо музыка – што тады такое Бартак і Стравінскі? Нашто харошаму вершу ўбогі матыў і струнны перабор – калі ён сам па сабе мўзыка? І нашто тым тром акордам выкшталцоная паэзія? Аем, deem, eem, як казалі ў старажытным Рыме, а там слоў на вецер не кідалі.

Можна, вядома, сказаць, што яна, бардаўская песня – адмысловы жанр і наагул фэномэн. Паўвекавой даўнасьці. Тут не паспрачаешся. І тое, і другое, і, напэўна, яшчэ нешта трэцяе. Але ж хай адкажуць Вялес, Сварог і іншыя кісламалочныя багі, чаму ж так с-у-у-у-мна іх усіх слухаць...

Калі б Морысан або Ігі Поп сыпвалі свае песні пад гітару – яны б яшчэ ня сталі бардамі. А вось калі Зьмітрок Аглаблёвы сыпвае – бард, ды яшчэ які. Наш, родны. Выбірай, а то прайграеш.

Беларускі бард задушэўны. У тым сэнсе, што вакол яго заўсёды задуха замілаваньня. Чалавек з гітарай – сам па сабе сымбаль, нават калі ён яшчэ не завуў. Шмат хто мае ў дзіцячым альбоме фота з гітарай: зробленае ў тыя бласлаўленыя часы, калі пальчыкі яшчэ матузкі завязваць не навучыліся. Маленькі гітарыст вырасьце і засьпявае. Хаця божанька яго па іншай часыці прадугледзеў. Хочаш быць бардам – будзь ім. Божаньку ніхто не праверыць.

Беларускі бард засяроджаны. Ён закочвае вочы, як самнамбула. Пагладжваючы ліру, ён расказвае пра свае Троі, чацьвяргі і пятніцы. Барда часта хочацца паторгаць за бараду – нават калі ён жанчына сярэдніх гадоў, маці траіх дзяцей. Паторгаць і сказаць: можна, я пакурыць выйду? Можна, ня буду сёньня абдымаць жоўты выгін? Апатэоз бардаўскай песні – расейскі рок, русскі рог, які вырас на галаве ў кожнага, хто нарадзіўся ў сямідзясятых. Хтосьці пасталеў і скінуў – хтосьці так і ходзіць.

Уся Беларусь – гэта такая доўгая і рамантычная бардаўская песня. Харошы верш на дрэнную музыку. Ці наадварот.

Калі стары парк з выглядам на возера дзесьці ў мястэчку – дык абавязкова з двухмэтровым бронзавым партызанам у паліто ад Кардэна.

Калі дзіцячая кніжка па-беларуску з цудоўнымі малюнкамі – дык тэкст у ёй такі, што хочацца скупіць увесь наклад, разьвесці вогнішча і спаліць на ім аўтара.

Калі на любімай цяністай вуліцы здымаюць кіно – дык гэта абавязкова нейкі тупы маскоўскі сэрыял.

Калі гаворыш зь людзьмі трасянкай – скажуць, каб ня “порціў наш красівы беларускі язык”.

Загаворыш “на красівам” – перайдуць ад страху на расейскую.

Калі добры пісьменьнік, якога паказаць ня сорамна – дык мёртвы і забыты.

Калі яшчэ ня мёртвы – дык абзываецца вясковымі і нявысьпелымі. Ёсьць чэмпіёнства па колькасьці выдадзеных шэнгенскіх візаў – і гэткае самае па колькасьці стэрэатыпаў наконт Эўропы.

Чэмпіянат па гакеі лямантуе пра гістарычныя аналёгіі – і яго чакаюць, нецярпліва, як сьвята апакаліпсысу.

Архітэктура тут настаялася, як віно; яшчэ трохі, і можна будзе палюбіць усю гэтую сталінска-хрушчоўскую каменную флёру, яшчэ нейкае дзесяцігодзьдзе, і геніюс лёцы ўваскрэсьне – і тут прыходзіць загад “абнавіць і расчысьціць”.

Калі менская някідкасыць робіцца прыгожай – трэба ўсё зрабіць па-багатаму.

Калі ты абаронены тут – значыць, бяспраўны.

Барду заўсёды чагось не хапае: густу, гітары, меры... Але ў шансону заўсёды будзе больш шанцаў, чым у Шамісо.

Беспакойная бардаўская душа беларуса хоча трох акордаў. Інакш неяк не па-сапраўднаму. Проста вершы ці проста музыка не пасуюць чэмпіёнам. А чэмпіёнамі хочацца быць ва ўсім. Хочацца, каб верш стаўся песьняй. Ніхто не прызнае праўды: напрыклад, што беларускі ўнёсак у сусьветную літаратуру роўны альбанскаму. Барда пакрыўдзіць кожны змога, а вось грошай даць...

У Беларусі бардаў болей, чым пазначана на афішах. Сканцэнтравана на чымсьці адным – значыць, прызнаць паразу. Людзі ў сорок гадоў ня ведаюць, чаго яны хочуць: вершаў або музыкі, яны кідаюцца на тое, і на другое, і на трэцяе, і на пятае – нібы ў іхнага настаўніка па профарыентацыі быў дыягназ “профнепрыдатнасьць”. У выніку, “шлях зямны прайшоўшы да паловы”, чалавек жадае быць адначасова паэтам і бізнэсоўцам, рамантыкам і рэалістам, палітычна граматым і пры гэтым вольным, хоча быць эўрапейцам і азіятам, хоча немагчымага, неспалучальнага, і невядома, чаго больш – хоча, каб усё было пад гітару. І ў выніку працуе кантралёрам на богам забытым аўтобусным маршруце. Добрыя адміністратары пішуць раманы, раманісты працуюць начнымі вартаўнікамі, няздарнасьці выдаюць часопісы, кантралёры кіруюць дзяржавай. Хочацца ўсяго адразу і каб пляскалі. Бардаўская песьня жыцця. Сярод маіх знаёмых дастаткова людзей, якія ненавідзяць сваю працу. А спытай: а кім ты хацеў бы быць? Чаго хочаш? Ну так, зямлі-волі, хлеба, солі, ня быць скотам... Міхалок ды Купала. Барды беларускія. Трэба ж некаму верыць.

На пытаньне “у што верыш?” можна адказаць па-рознаму. У трыццаць восем гадоў у галаву прыходзіць вось гэты адказ, джонленанаўскі:

I just believe in me Yoko and me And that's reality.

У Ёка і ў сябе.

А на ўсё астатняе можна пакласці. Ці пакласці на тры акорды. Слухач усё роўна знойдзеца. На тое яны й барды. Гусляры свабоды.

Выспа Ёінстана сіняга

...І тут гэтая цётка табе і кажа: “Пакет нужан?”

Калі падумаць, нічога страшнага не адбылося. Па сутнасці, гэта звычайны адпаведнік паслужліваму нямецкаму “Eine Tüte?”. Але ты ажно здрыгануўся. На нейкае імгненне ўнутры ўзьнікае паніка. Пакет? Які пакет? Навошта? Што яна мае на ўвазе? І вось ты стаіш і ацэньваеш узровень сваёй патрэбы ў гэтым загадкавым пакеце, а чарга чакае. Усе запытальна паднялі на цябе вочы: ім цікава, што ты скажаш. Адказнасьць душыць цябе, не дае дыхаць. Раптам адказ будзе няправільны? Ты ўяўляеш сябе з пакетам на галаве. Добра было б паглядзець на яго, перш чым адказваць. Першае, што трэба зрабіць, гэта пракалупаць у ім дзірачкі для вачэй і носу. Пасля... Але як пасля ты зможаш давесці, што ты – гэта ты? Ніхто не чытае надпісаў на пакетах. Лепш за ўсё сказаць: “не” і ўцячы, не заплаціўшы. Ты разгублены і хочаш пазваніць сябру. І тут да цябе ўрэшце даходзіць. “Так”, – кажаш ты з палёгкай. – “І яшчэ Ёінстан. Сіні”. І сьвет нехаця набывае нейкае падабенства цэльнасьці.

Курыць сіні Ёінстан – гэта значыць забыць Нямецчыну. Забыць яе тытунёвыя крамы, падобныя да каляніяльных лавак: там пахне цыгарамі з Дамініканскай рэспублікі і з Інданэзіі, там пахне едкай латакіяй і салодкай вірджыніяй, там блішчаць усе гэтыя мэталічныя штучкі, назваў паловы зь якіх ты ня ведаеш ні на адной мове; там ляжаць радамі люлькі, падобныя да ключоў ад заповітных пакояў; і падстаўкі для іх – з дрымотнага шкла і шакаладнага дрэва; там стаяць запальнічкі, нібы зброя на выбар – выбірай калібр, і глянцам блішчаць праспэктывы. Часам ўвесь гэты водар далятае да Кастрычніцкай, рэха водару, водсьвет бляску. Усходні тытунёвы рай. У ім ёсць усё, у гэтых раскошных крамах процьма пахучай атруты – адзінае, чаго там чамусьці няма, гэта сіняга Ёінстана. Ёінстан Сіні гаворыць з табой па-расейску. Яшчэ некалькі гадоў таму ў Менску можна было без праблем купіць “Галюаз”, на пачках якога ўсё было па-беларуску, нават тая абавязковая проза, што кажа пра спэрматазоіды і іншых жывых істотаў у тваім атачэньні, якіх ты, падлюга, так неабачліва забіваеш. Але вось, па-беларуску ўжо й забіць немагчыма. Той “Галюаз” чамусьці зьнік – напэўна, з павагі да ўсходніх братоў, розум якіх ня можа спасьцігнуць, што значаць такія невымоўныя, таямнічыя тутэйшыя словы, як “курэньне”, “смаля”, “нікатын”, “інфаркт”, “інсульт” і “рак”. Беларускамоўныя этыкеткі ёсць праявай лютага нацыяналізму – прынамсі, у Беларусі, дзе на бляшканках і слоіках лягчэй сустрэць надпіс па-казахску, чым на сваёй, роднай. Але Ёінстан Сіні інтэрнацыяналіст – як і належыць самой сьмерці. Ён дзярэ горла, як песьня на чужой мове, якую, тым ня менш, трэба дасьпяваць да канца. Ён нацыянальны і дэмакратычны, як Лаос. Ён зроблены для сярэдняе клясы, якая заўжды застаецца на другі год: даражэйшы за “магнаты” зь іхнымі “фортамі”, але таньнейшы за “кенты”, “данхілы” і ўсе гэтыя залачоныя “сабранія”. Ён не згарае за хвіліну, як какетлівыя “айканы” і “шасьцёрачкі”, як усе гэтыя тоненькія папяроскі, разлічаныя хіба што на хуткі флірт, але ніяк не на сур’ёзныя стасункі. Сіні Ёінстан – наша кубінская цыгара, апошні выдых памерлай рэвалюцыі.

Курыць сіні Ёінстан – значыць кінучь агеньчык пад ногі набеглым аўтобусам і паехаць увечары на сотцы ў цэнтар. Сіняга Ёінстана акурат хапае, каб дайсьці ад прыпынку да кнігарні. Позьнім вечарам ты выходзіш на двор, разам з Ёінстанам Сінім – ён будзе тваім гідом па гэтых мясцінах. На яго не абарочваюцца, ён такі, як усе. Курыць сіні Ёінстан – значыць сустракаць восень, далучыцца да яе гаркавых вогнішчаў. Гэта значыць, што на асфальтавай баскетбольнай пляцоўцы так ачмуральна пахне падгнілымі дзічкамі. Гэта значыць думаць пра Стакгольм, куды яна паляціць... паляціць ужо заўтра, будзе бачыць там высокіх мужчынаў са скандынаўскімі скуламі, якія ніколі ў жыцці не курылі сіняга Ёінстану, зробленага ў РБ, і таму будуць жыць доўга і заўжды глядзець на нас звысака.

І правільна зробіць: курыць сіні Ёўнстан значыць быць нізкарослым і вымарачаным, значыць глядзець сабе пад ногі ў спадзяваньні знайсці хоць нешта. Мусіць жа для кожнага кагосьці недзе быць сваё нешта. Ён свой у дошку, у камень пад нагамі, у бляху сьметніцы, аб якую ты яго тушыш. Ён абвязаны чырвонай паліцэйскай стужачкай з надпісам: “Толькі для продажы в Рэспубліке Беларусь”. Ён дражніць: усё пад кантролем, Ру дэ ля Габэль 1, Каруж, Жэнэва, паблізу ад парку Акацыяў, недалёка ад вуліцы Маладосьці... Сіні Ёўнстан – гэта такі варыянт Эўропы бяз нас. Проста яго дым занадта смалісты, а на іншы тут няма попыту.

На магіле Бродзкага на Сан-Мікеле заўжды ляжыць расьпячатаны пачак сіняга Ёўнстана – у суседзтве з нататнікам і асадкай. І пляваць, што сіні Ёўнстан у дадзеным выпадку – ня больш чым белы “Парлямант”. Сіні Ёўнстан можа быць хоць Беламорам – на ягоным кончыку пачынаюцца ўсе тэксты. Сіні Ёўнстан даканаў іх Іосіфа. Даканае і твайго.

Курыць яго – значыць адвучыцца вітацца зь незнаёмымі. Не казаць кожнаму “добры дзень”, як ранішні рэвізор. Навучыцца гаварыць тады, калі сказаць няма чаго. Паважаць невыноснасьць для чужога тваёй цішыні. Сіні Ёўнстан – у перакладзе зь беларускай гэта значыць “варнуцца”. Сіні Ёўнстан – гэта значыць, што без пакеці табе ўжо не абысьціся. Дайце два.

Па беларускім моры – менскім моры безь мяне – плыве Ёўнстан Сіні, пыхкаючы шэрай трубой. Вечер, дробная крошка, застаецца трохі: якар з паперы, палуба з цэляфану, ветразі з фальгі. ...І тут гэтая цётка табе і кажа: “Пакет нужен?”

Калі падумаць, нічога страшнага не адбылося. Па сутнасьці, гэта звычайны адпаведнік паслужліваму нямецкаму “Eine Tüte?” Але ты ажно здрыгануўся. На нейкае імгненьне ўнутры ўзьнікае паніка. Пакет? Які пакет? Навошта? Што яна мае на ўвазе? І вось ты стаіш і ацэньваеш узровень сваёй патрэбы ў гэтым загадкавым пакеце, а чарга чакае. Усе запытальна паднялі на цябе вочы: ім цікава, што ты скажаш. Адказнасьць душыць цябе, не дае дыхаць. Раптам адказ будзе няправільны? Ты ўяўляеш сябе з пакеці на галаве. Добра было б паглядзець на яго, перш чым адказаць. Першае, што трэба зрабіць, гэта пракалупаць у ім дзірачкі для вачэй і носу. Пасья... Але як пасья ты зможаш давесці, што ты – гэта ты? Ніхто не чытае надпісаў на пакеці. Лепш за ўсё сказаць: “не” і ўцячы, не заплаціўшы. Ты разгублены і хочаш пазваніць сябру. І тут да цябе ўрэшце даходзіць. “Так”, – кажаш ты з палёгкай. – “І яшчэ Ёўнстан. Сіні”. І сьвет нехаця набывае нейкае падабенства цэльнасьці.

Курыць сіні Ёўнстан – гэта значыць забыць Нямецчыну. Забыць яе тытунёвыя крамы, падобныя да каляніяльных лавак: там пахне цыгарамі з Дамініканскай рэспублікі і з Інданэзіі, там пахне едкай латакіяй і салодкай вірджыніяй, там блішчаць усе гэтыя мэталічныя штучкі, назваў паловы зь якіх ты ня ведаеш ні на адной мове; там ляжаць радамі люлькі, падобныя да ключоў ад заповітных пакояў; і падстаўкі для іх – з дрымотнага шкла і шакаладнага дрэва; там стаяць запальнічкі, нібы зброя на выбар – выбірай калібр, і глянцам блішчаць праспэкты. Часам ўвесь гэты водар далятае да Кастрычніцкай, рэха водару, водсьвет бляску. Усходні тытунёвы рай. У ім ёсьць усё, у гэтых раскошных крамах процьма пахучай атруты – адзінае, чаго там чамусьці няма, гэта сіняга Ёўнстана. Ёўнстан Сіні гаворыць з табой па-расейску. Яшчэ некалькі гадоў таму ў Менску можна было без праблем купіць “Галюаз”, на пачках якога ўсё было па-беларуску, нават тая абавязковая проза, што кажа пра спэрматазоіды і іншых жывых істотаў у тваім атачэньні, якіх ты, падлюга, так неабачліва забіваеш. Але вось, па-беларуску ўжо й забіць немагчыма. Той “Галюаз” чамусьці зьнік – напэўна, з павагі да ўсходніх братоў, розум якіх ня можа спасьцігнуць, што значаць такія невымоўныя, таямнічыя тутэйшыя словы, як “курэньне”, “смала”, “нікатын”, “інфаркт”, “інсулт” і “рак”. Беларускамоўныя этыкеткі ёсьць праявай лютага нацыяналізму – прынамсі, у Беларусі, дзе на бляшканках і слоіках лягчэй сустрэць надпіс па-казахску, чым на сваёй, роднай. Але Ёўнстан Сіні інтэрнацыяналіст – як і належыць самой сьмерці. Ён дзярэ горла, як песьня на чужой мове, якую, тым ня менш, трэба дасьпяваць да канца. Ён нацыянальны і дэмакратычны, як Лаос. Ён зроблены для сярэдняе клясы, якая заўжды застаецца на другі год: даражэйшы за “магнаты” зь іхнымі “фортамі”, але таньнейшы

за “кенты”, “данхілы” і ўсе гэтыя залачоныя “сабранія”. Ён не згарае за хвіліну, як какетлівыя “айканы” і “шасьцёрачкі”, як усе гэтыя тоненькія папяроскі, разьлічаныя хіба што на хуткі флірт, але ніяк не на сур’ёзныя стасункі. Сіні Ёнстан – наша кубінская цыгара, апошні выдых памерлай рэвалюцыі.

Курыць сіні Ёнстан – значыць кінуць агенчык пад ногі набеглым аўтобусам і паехаць увечары на сотцы ў цэнтар. Сіняга Ёнстана акурат хапае, каб дайсьці ад прыпынку да кнігарні. Позьнім вечарам ты выходзіш на двор, разам з Ёнстанам Сінім – ён будзе тваім гідам па гэтых мясцінах. На яго не абарочваюцца, ён такі, як усе. Курыць сіні Ёнстан – значыць сустракаць восень, далучыцца да яе гаркавых вогнішчаў. Гэта значыць, што на асфальтавай баскетбольнай пляцоўцы так ачмуральна пахне падгнілымі дзічкамі. Гэта значыць думаць пра Стакгольм, куды яна паляціць... паляціць ужо заўтра, будзе бачыць там высокіх мужчынаў са скандынаўскімі скуламі, якія ніколі ў жыцці не курылі сіняга Ёнстану, зробленага ў РБ, і таму будуць жыць доўга і заўжды глядзець на нас звысак.

І правільна зробіць: курыць сіні Ёнстан значыць быць нізкарослым і вымарачаным, значыць глядзець сабе пад ногі ў спадзяваньні знайсці хоць нешта. Мусяць жа для кожнага кагосьці недзе быць сваё нешта. Ён свой у дошку, у камень пад нагамі, у бляху сьметніцы, аб якую ты яго тушыш. Ён абвязаны чырвонай паліцэйскай стужачкай з надпісам: “Только для продажі в Рэспубліке Беларусь”. Ён дражніць: усё пад кантролем, Ру дэ ля Габэль 1, Каруж, Жэнэва, паблізу ад парку Акацыяў, недалёка ад вуліцы Маладосьці... Сіні Ёнстан – гэта такі варыянт Эўропы бяз нас. Проста яго дым занадта смалісты, а на іншы тут няма попыту.

На магіле Бродзкага на Сан-Мікеле заўжды ляжыць расьпячатаны пачак сіняга Ёнстана – у суседзтве з нататнікам і асадкай. І пляваць, што сіні Ёнстан у дадзеным выпадку – ня больш чым белы “Парлямант”. Сіні Ёнстан можа быць хоць Беламорам – на ягоным кончыку пачынаюцца ўсе тэксты. Сіні Ёнстан даканаў іх Іосіфа. Даканае і твайго.

Курыць яго – значыць адвучыцца вітацца зь незнаёмымі. Не казаць кожнаму “добры дзень”, як ранішні рэвізор. Навучыцца гаварыць тады, калі сказаць няма чаго. Паважаць невыноснасьць для чужога тваёй цішыні. Сіні Ёнстан – у перакладзе зь беларускай гэта значыць “вярнуцца”. Сіні Ёнстан – гэта значыць, што без пакету табе ўжо не абысьціся. Дайце два.

Па беларускім моры – менскім моры безь мяне – плыве Ёнстан Сіні, пыхкаючы шэрай трубой. Вецер, дробная крошка, застаецца трохкі: якар з паперы, палуба з цэляфану, ветразі з фальгі.

Ліст таварышу Кнорыну

Дарагі Вільгельм Георгіевіч, dārgais biedri Knorin, прачытаў надоечы пра тое, як вы гава-рылі з трыбунаў высокім жаночым голасам і таму вас ніхто ня слухаў... Пра ваш невыніш-чальны латыскі акцэнт. Пра тое, як сабака тужліва выў перад самым арыштам і як вас прыму-шалі стаяць стайма па дваццаць чатыры гадзіны на дзень падчас допытаў – і нешта так шкада вас зрабілася, хоць ты плач.

Вось жа клятая сэнтымэнтальнасьць... Амаль нямецкая (у нас зь імі шмат агульнага, дый Вагнэр не залежыць ад вагавай катэгорыі). А, здаецца, мушу ж вас ненавідзець, гэта ж вы на нас, беларусаў, рагаткамі абзываліся: “нацыянальныя рагаткі” – гэта вы пра нашае самавызна-чэньне так выказаліся, памятаеце? Наагул у нас тут усё добра, рагаткі стаяць і аб іх усе спаты-каюцца, пінжакі сабе рвуць. Слова “Камунарка” вы, пэўне ж, таксама памятаеце, фабрыку ж пры вашым жыцці так назвалі, а яшчэ вас там расстралялі, у Камунарцы пад Масквой – дык вось цукеркі экспартуюцца ў 11 краін, у тым ліку ў Ізраіль. Вы ведаеце, што такое Ізраіль? А колькі каробка чакаляды каштуе? На вуліцы вашага імя восень ужо кідае ў вочы мокрым і жоўтым, там прадаюць купальнікі з Італіі, кадзіруюць алькаголікаў і знаходзіцца Першамайскі адзідзел МНС – і прынамсі, што такое “першамайскі”, вам тлумачыць ня трэба, а астатняе і ня важна. Не пра гэта хацелася вам напісаць. А пра шкадаваньне.

Ведаеце, шаноўны Вільгельм Георгіевіч, рагаткі я вам дарую – па праве пераможцы. Бо дзе вы, а дзе Беларусь... Спадзяюся, вы зь ёй больш ніколі не перасячэцеся. Ва ўсялякім разе, вы былі з намі шчыры. Такому ворагу і вуліцы ў Менску не шкада – усё роўна ніхто зь яе жыха-роў ня ведае, што значыць “Кнорына”, спытай мінакоў, скажуць, партызан, піянэр-герой, каці-гаўрошак з гранатай. Або на благі канец пісьменьнік. Дарэчы, я таксама не люблю Гайнрыхна Мана. І наагул усю гэтую іхную сямейку манілавых ад літаратуры. Хіба што “Сьмерць у Вэнэ-цыі” паважаю – хораша напісана. Гімн літасыці. І не спрачайцеся тут са мной сваім вісклівым жаночым голасам – усё адно ніхто не пачуе. У вайны не жаночы твар, так у нас кажуць, зь лёгкай жаночай рукі...

Нам бы цяпер такіх ворагаў, як вы, Вільгельм Георгіевіч, – простых, ясных, прынцы-повых, адукаваных агентаў латыскай выведкі з жаночымі галасамі: вось жыццё было б. Не жыццё, а маліна для льньюўскага Мішкі. Дайце беларусу аднаго кнорына – і ён пераверне сьвет. Але нешта не шанцуе. Ці то кнорыны так маскіруюцца, ці то проста не сэзон. Цяпер кожны вораг скажа без акцэнту, што ён за радзіму, мову, незалежнасьць, што ён сам беларус і іншых беларускасьці павучыць можа. Што ў яго проста іншыя погляды на тое, якой быць той Беларусі. І тады яго адразу робіцца неяк шкада... Бо свой жа. І пачынаеш – ужо з тым ворагам – шукаць новага, агульнага. Так і працуе нацыянальная рагатка – КПП на шляху чужаніцаў, якіх, згодна з матэматычнымі законамі, робіцца ўсё меней, а сваіх, вартых шкадаваньня, усё болей. А патрэба ў ворагу нікуды не дзяецца.

Нічога, дарэчы, што я па-беларуску пішу?... Панімайт чуць-чуць? Вось і тут – няёмкасьць, шкадаваньне... Ну, вам там перакладуць, ёсьць каму. Вас, шаноўны Вільгельм Гаргульевіч, рэабілітавалі ў адзін час з тымі самымі нашымі расстралянымі дзеячамі – маладымі, найўнымі, рамантычнымі графаманамі і геніямі, якіх вы і вашыя ж паплечнікі панішчылі перад уласнай гібельлю. А некаторыя так і не дачакаліся на тым сьвеце паперкі з царскім указам, ня тое што вы. То бок ахвяры і каты сустрэліся ў адным доме, на адным банкеце. А ахвяра – яе ўжо шкада, таму што а, таму што хва... Паводле вызначэньня. Так і паўстаюць дні грамадзянскай згоды і прымірэння. Працаваў у Беларусі – значыць, маеш дачыненне. Значыць, наш. Ужо шкада. А што ты там рабіў – справа дзясятая.

Вы ж гісторык, Вільгельм Гаргульевіч? Ці ня праўда, сама Гісторыя прапануе нам шка-даваць усіх, хто адышоў – вось і Гітлера некалі пашкадуюць, і Сталіна. Толькі часу мусяць

прайсыці больш, чым адно ня самае доўгае стагодзьдзе. І ўсё перамелецца ў агульным шкадаваньні. Тут у нас час ідзе хутчэй, мы сыпяшамся – таму пачынаць шкадаваць трэба ўжо цяпер. Бо варгтыя жалю варажэнькі працуюць для беларушчыны, у імя тых самых дарагіх сэрцу рагатак: бедненькія, і на тэлебачаньні дзяржаўным шчыруюць, і ў вашых, Вільгельм Гяўравіч, дзецішчах, савецкіх беларусіях і зьвязздах, і ў школах пад тым самым флагом, пад якім вам так хораша пісалася ў дваццатых у маленькім менскім пакойчыку. Шчыруюць у тым таямнічым саюзе пісьменьнікаў, адкуль потым бягуць у абдымкі нашага палкага шкадаваньня... І ў судах, і ў турмах, і ў карных органах пакутуюць яны, небаракі – і ўсіх іх шкада, так і хочацца шчаку падставіць, і паплакаць разам, і сказаць: паліцыя з народам.

Памятаеце Брэйгеля, Вільгельм Геаргінавіч? Яго ілюстрацыі да флямандзкіх прымавак – там ёсьць такі тыпус, беларус, які на двух крэслах сядзіць. Адна ягадзіца – для шкадаваньня імі, ворагамі, другая – намі, а крэслаў пад тыпусам два, як ні лічы. У ваш час такіх, здаецца, называлі па-расейску двурушнікамі. І вас самога так потым назвалі. Як жа вы іх ненавідзелі, таварыш рэўком Заходняга фронту. Да сыценкі ставілі як контру недабітую.

Але гэта вы, горды латыскі стралок. Наш чалавек так ня можа. Ён і сам ведае, што трохі нянавісьці яму не зашкодзіла б. Трохі злапамятнасьці і злосьці. У тым ліку да сябе – а можа, і найперш да сябе самога. Але ўсё, на што ён здольны – гэта куляшоўская драма (быў у нас тут такі народны паэта): склеротык Ворчык сябе пашкадаваў – і вось ужо паслухмяна капае сам сабе яміну. Задаволены тым, што яго каты, Зарудны ды Рыбка, нічога ня скажуць ягоным бацькам – пашкадуюць здрадніка ў такі крывадушны спосаб. Савецка-шэкспіраўскі размах. А вось не пашкадаваў бы сябе? А не пашкадавалі б яны? Рыбка і Зарудны сыходзяць, і Рыбка мучаецца, як Дастаеўскі – шкадуе. Мяккацелы. Беларус. А Заруднаму хоць бы хны. Ваша парода, Вільгельм Гепардавіч, кнорынская загартоўка.

Мы так ня можам, бо нас мала. Трэба шукаць кампрамісы, а дзе знойдзеш лепшы за звычайнае шкадаваньне. Так і ворагаў хутка не застанеца. Хіба што тыя, хто недастаткова сябе шкадуе. Так што калі б вас не было, Вільгельм Геконавіч – варта, ой варта было б вас прыдумаць...

Вось і мне вас шкада, Вільгельм Гіенавіч, сталінец вы наш паскудны, ганьба зямлі беларускай. Так і хочацца запытацца ў вас словамі клясыка: ну які вас, дурня, выклікаў прымус лягнуць тады пра тыя рагаткі?... Што ж, толькі багі вольныя ад шкадаваньня. Калі б вы не былі такі мёртвы вораг беларушчыны, выпілі б з вамі на тым сьвеце латыскай гарэлкі, “Ніб-элюнга” на ютубе паслухалі б. Як вораг з ворагам, якія шкадаваць ня ўмеюць. Ютуб гэта амаль як камінтэрн, толькі там ніхто нікога не забівае. Цэнзура – а вы што думалі? Жывем у імперыялістычны век. На гэтым разьвітваюся. Як водзіцца ў нас, беларусаў, зь ціхай нянавісьцю – А.

Песьні крэолаў Паазер'я

“То было в Чашниках
Во время оккупации.
Герой – моряк к фашистам
В плен попал,
Его пытали долго,
Издевались,
Закрыли в камере,
Чтоб в муках умирал...”

...Улюбёнымі кніжкамі хваліцца не прынята – хіба што ты крытык і ў цябе служба такая. Улюбёныя кніжкі – рэч інтымная і таемная, як жыццё пчолаў. Маю такую заповітную кніжку і я – зь няяснымі мэтамі і нядобрымі намерамі вылаўленую мною ў брудных водах беларускага сеціва. І ў моманты цяжкіх роздумаў, калі на душы маёй скраб, а ў сэрцы скрыпы, я адчыняю таемны файл і нарасьпеў, нападвола чытаю:

Летят года,
Но все мы помним
Тот сорок первый,
Роковой,
Как, истекая
Жаркой кровью,
Вступила ты
В смертельный бой.
Ты, Беларусь,
Страна родная,
Нам твоих ран
Не сосчитать,
В веках твой подвиг
Прославляя,
Горжусь тобой,
Родина-мать!

Дапамагае. Скрыпы сыціхаюць. Аўтар гэтага ве-э-э... ну так, верша (ну ня прозы ж) абсалютна невядомы, подзьвіг яго несмяротны, інтэрпол не дапаможа. Як вучылі ў школе, аўтар – увесь народ, той самы, які калі плюне – не адатрэшся. Бо мая ўлюбёная кніжачка мае назву «Народная лірыка Вітэбскага Поозер'я» і цалкам складаецца з фальклёрных твораў, вылаўленых этнографамі ў тым Паазер'і за апошнія трыццаць гадоў. Менавіта так, біфштэксам «з жаркай кроўю», уяўляюць беларускі фальклёр у мясцовым унівэрсытэце імя Машэрава, які й выдаў яе на свае апошнія беларускія рублі.

Відаць, скончыўся фальклёр на віцебскім Паазер'і. Як, бывае, сканчаецца інтэрнэт. Або бэнзін. Або кіно. У самы неспрыяльны момант на самым цікавым месцы – эратычным або там, дзе робіцца ясна, хто забойца. Нават павярхоўны стылістычны аналіз любога з тэкстаў гэтага «фальклёрнага» зборніка сьведчыць, што замест здаровай, аўтэнтычнай народна-карагоднай творчасці чытачу падсоўваецца нейкі сурагат, сыпарт «Раяль». Той самы, які даводзілася некалі піваць у небяспечных для жыцця колькасьцях падчас этнаграфічнай практыкі.

То бок прадукцыю мясцовых графаманаў, якую не надрукуе ніводзін часопіс – з радасьцю друкуе дзяржаўны унівэрсытэт. Апошні прытулак тых няшчасных геніяў, каго пакрыўдзілі праклятыя рэдактары. А можа, і ня з радасьцю друкуе?.. Можа, іх там прымушаюць? Іголка пад пазногці заганняюць? Хацелася б верыць...

Культура, культурка... Чамусьці здавалася, што на фальклёр тое, што зь ёй, культуркай, адбываецца, пакуль не распаўсюдзілася. Сьвятая наіўнасьць. Калі ўжо культурка – тады і фальклёрчык: гэта непазьбежна. Прыгадваецца Зьезд народных казачэляў у 30-х гадах у Маскве, калі там сабраліся акыны, песьняры і кабзары з усяго Савецкага Саюзу. Хітрыя мужычкі і бабы, якія, ня ўмеючы пісаць і чытаць, тым ня менш хутка ўцямілі, па чым цяпер радок «народнае творчасьці», і пачалі гнаць сказы ды думы на злобу дня ў прамысловых колькасьцях: пра леніна ды сталіна, ды пра жалезных каней, ды пра цуда-лесвіцы ў мэтро...

Вось было б усё гэта запісана як ёсьць – нармальнай беларускай трасянкаю. І адразу стала б на свае месцы. Добрыя былі б тэксты для якіх-небудзь беларускіх панкаў. «Нам тваіх ран не сашчытаць ў вяках твой подзьвіг праслаўляя...» І пра Чашнікі і марака цікава было б пачуць – але не па-расейску. Запісаная расейскаю ў амаль што навуковым зборніку, уся «народная творчасць» імгненна робіцца нейкім адмысловым шавіністычным спэтаклем. Бо гэта ўжо падмена: нашага іхным, фальклёрнага – ідэалягічным, і насамрэч падмена гэтая робіцца на негалосную дзяржаўную замову.

Згодна з маёй Кнігай Кніг, на Віцебскім Паазер'і – свае тэмы. І свае ўлюбёныя часіны. І стылістыка нейкая ну такая ўжо фальклёрная:

Ты год от года все дороже,
Словно библейская строка,
С тобой становишься моложе,
Как будто пьешь из родника.

Пэўне, так бабкі на Паазер'і пяюць. На сваіх віцебскіх гаворках... «Слоўна біблейская страка...» – выводзяць яны, забыўшыся, за каго галасавалі.

Наагул, віцебскі фальклёр, калі верыць кнізе, актуальны і сацыяльна-значных тэмаў не цураецца. Гэта вам не «Вось хто-та з горацкі спусьціўся». Гэта – народная беларуская песьня:

Зорька над тюрьмою догорает,
Арестантик молодой не знает,
Что пробил его предсмертный час,
Ужинает он в последний раз.
В карты перекинулся с соседом,
Чихиря, он выпил напоследок
И решил, что спать ему пора
С вечера до самого утра.

Паводле ўкладальнікаў зборніка, беларускі народ у сваіх сагах і паданьнях прытрымліваецца дзвюхмоўя – строга ў адпаведнасьці зь дзейнай-бязьдзейнай канстытуцыяй. То бок калі і пье песьні, дык такім паліці моўна-карэктным чынам, што не прыдзярэшся: дзесяць строфаў па-расейску, адна па-беларуску. Праўда, захаваць гэтую матэматычную роўнасьць атрымліваецца не заўсёды. Часам расейская бярэ верх. Але з народам не паспрачаешся. Ён сваё «так» сказаў, прыярытэты вызначыў і фальклярыстам засталася толькі прыняць да ведама новую, як для беларускай народнай творчасьці, сытуацыю.

Троіца ідзець,

Нечага надзець.
Пайду я к сястрыцы
Прасіць спадніцы.
Мая сястрыца
Дала спадніцы,
Спадніцы дала,
Я дамоў пайшла.

І тут голая гераіня раптам успамінае, што яна і нармальным языком гаварыць можа – і праблема вырашаная сама сабою:

Пел в кустах соловушка до зари
Песенку весеннюю о любви,
О любви и верности нам с тобой,
Чтоб жилося счастливо, милый мой.

Беларуская мова займае ў кнізе месца роўна столькі, колькі заслугоўвае – на погляд віцебскіх вучоных. Не, ня трэба думаць, што крэолы Паазер'я далёкія ад патрыятызму. Зь ім якраз усё ў парадку. Абы з кім там, на Паазер'і, ня лягуць, а калі лягуць – дык не запяюць:

Женился б на грузинке я, Но какова жена?
Сама, будто тростиночка, Лицом – черным черна.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.